

1944 Yılında Eski Milli Eğitim Bakanlığı Binası Cilt Atelyesinde İken Yanmış Olan Fihristlerin Listesi

Nail Bayraktar

Notların arasında bulunan ve yukardaki başlığı taşıyan bir liste, geçen sene, beni konuyu incelemeye sevketti. 1940'lı yıllarda Bakanlıkta görevli olan tanıdığım şahıslara müracaat ederek olayı araştırmaya koyuldum. Önce Milli Eğitim Bakanlığı emekli başmüfettişi sayın Enver Koray'dan Bakanlık yangınının 1944 yılında değil de 1947 yılı Aralık ayında vuku bulduğunu öğrendim. Hakikaten 24 Aralık 1947 tarihli bütün gazeteler bu yangından bahsediyordu. Cumhuriyet gazetesi haberi şöyle venekte idi:

Ankara'da Dünkü Müessif Yangın
Milli Eğitim Bakanlığı binası
tamamen yandı

Ankara büyük bir yangın felâketi geçirmiş, Milli Eğitim Bakanlığı binası, bugün akşam üzeri çıkan bir yangında tamamen yanmıştır.....Yangın dolayısıyla Vilâyet, Savcılık ve Zabıta derhal tahkikata başlamıştır. Tahkikatın ilk neticesi, yangının elektriklerin kontakt yapmasından ileri geldiği merkezindedir.....Şimdiki halde binadan hiç bir şey kurtarılamadığı, bütün evrakın, dosyaların ve kitapların yandığı anlaşılmaktadır.....

Ulus gazetesi de yangını şöyle duyuruyordu:

Milli Eğitim Bakanlığı binası yandı
Yangın 4 saat sürdü

.....Binanın yanmasıyla hasil olan zarar miktarı henüz kati olarak bilinmemekle beraber bunun bir iki milyon civarında olduğu zannedilmektedir. Ayrıca, memleket kültür hayatının bütün dokümanlarını içinde bulunduran binanın yanmasıyla telâfisi mümkün olmayan manevi bir zarar da bahis mevzuudur.

Talim ve Terbiye Dairesine ait 10.000 ciltlik kütüphane de tamamen yanmıştır. Ekserisi ilmi mahiyette olan bu kitapların heder olması, memleket kültür âlemi için de büyük bir ziya telakki olunmaktadır¹

Görüldüğü üzere, gazetelerde ve konu ile ilgili T.B.M.M. tutanağında cilt atelyesinin yandığına dair bir habere rastlanmamaktadır. Sayın Enver Koray'dan başka, bilgilerine müracaat ettiğim M.E.B. Yayınlar Genel Müdürlüğü uzmanlığından emekli sayın Ferit Ragıp Tuncer, o

¹ Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırac, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yangın hakkında verdiği izahatta, Talim ve Terbiye Kütüphanesinin yanmaktan kurtulduğunu bildirmektedir (T.B.M.M. 1947 yılı tutanakları. Birleşim: 21 Oturum: 1).

tarihlerde Milli Kütüphane hazırlık bürosunda çalışan İ.Ü. Merkez Kütüphanesi emekli müdürü sayın Leman Şenalp ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü emekli şefi sayın Mediha Yurttabir de bu konuda kesin bir şey söyleyemediler. Ancak sayın Ferit Ragıp Tuncor, Ankara Umumi Kütüphanesi² cilt atelyesinin M.E.B. bahçesinde olduğunu belirtti. Buna dayanarak atelyenin Bakanlık binası ile birlikte yandığı kanaatine varılabilir.

Esasen yanan fihristler için bir liste hazırlanması, olay her ne şekilde cereyan etmiş olursa olsun, atelyenin yandığını bir ifadesidir. Aksine bir bilgi edininceye kadar, fihristlerin 1944 yılında değil de, 1947 Bakanlık yangınında yandığını kabul etmek durumundayız.

Bahse konu liste incelendiğinde, eski harfli basma ve yazma eserlerin kaydedildiği fihristlerin çok önemli oldukları görülür. Eğer o tarihlerde aid oldukları kütüphanelerde örnekleri yoksa, herbiri yerine koyulması imkansız birer kayıp olmuştur. Yangınların acı sonucu da bu değil midir? Her yangında, yanan belge veya kitaplar bir daha geri gelmeyecek şekilde yok olup gitmektedir³.

Fihristler çeşitli kütüphanelerden cilt atelyesine gönderilmiştir. Adı geçen listede bunlar alfabetik sıradadır. Buraya aktarırken kütüphane isimlerinde ve yer adlarının yazılışında herhangi bir değişiklik yapılmamış; Safranbolu (Zağferenbolu), Diyarbakır (Diyaribekir), Elazığ (Elaziz), Gaziantep (Gaziayıntap) v.d. aynen bırakılmıştır. Bir ilçenin (Gülşehir) de eski adı (Arapsun) yazılmıştır.

Ayrıca; bazı ilçeler, o yıllarda bağlı oldukları illerden bugün ayrılmış veya müstakil il olmuşlarsa da bunu işaret etmek imkanı da bulunamamıştır. Bu arada bir ilçenin (Kilis) sıralamada yanlış yerde olduğu, bir ilçenin adının Hısnmansur (Adıyaman) yerine Hasanmansur yazıldığı, iki kütüphanenin (Timurlu, Zeynelabidin) ikişer defa kaydedildiği görülecektir. Bunların zühul eseri olduğu açıktır.

En ufak bir yangın felaketinin hiç bir cilt atelyesinde ve kütüphanede meydana gelmemesini dileyerek, listeyi gözden geçirmeğe başlayalım:

1944 Yılında Eski Milli Eğitim Bakanlığı
binası cilt atelyesinde iken yanmış
olan fihristlerin listesi

<u>Vilayeti</u>	<u>Kazası</u>	<u>Kitabsarayın adı</u>	<u>İzahat</u>
Afyon	Merkez	Maarif İdaresi Kütüphanesi	Arap harfleriyle
"	"	Recep Efendi Kütüphanesi	"
"	"	Mevlevi Tekkesindeki Kitaplar	"
"	"	Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi	"
Ankara	"	Umumi Kütüphane	Şeyh Sait metrukâtından Arap harfleriyle

² Bugünkü Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, o yıllarda Umumi Kütüphane adıyla Ulus'da Kediseven Sokağında bir apartmanın zemin katında idi. Milli Eğitim Bakanlığı binası da o çevrede bulunuyordu.

³ Nail Bayraktar. "Yazma kitapların güvenliği". Bildiriler Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (30 Kasım - 1 Aralık 1989) Ankara: T.K.D., 1990. s. 101.

Ankara	Ayaş	Bünyamin Camiinden	Merkez mektebi kütüphanesine nakledilen kitaplar Arap harfleriyle
"	Merkez	Umumi Kütüphaneye	Kırşehir Hacı Bektaş Tekkesinden naklolunan kitaplar listesi Arap harfleriyle
"	"	" "	Arap harfleriyle
Antalya	"	Müsellem Hacı Mehmet Ağa Kütüphanesi	"
"	"	Tekelioğlu Hacı Mehmet Ağa Kütüphanesi	"
"	"	Millî Kütüphane	"
"	"	Tekke Kütüphanesi	"
"	"	Akseki "	"
"	Elmalı	Halk "	"
Amasya	Merkez	Beyazıt "	"
"	"	İmam zâde Abdüllatif Kütüph.	"
"	"	Osman Bey Türbesinde mevcut kitaplar	"
"	"	Burma Minare Kütüphanesindeki kitaplar	"
Artvin	"	Halk Kütüphanesi	"
Aydın	"	Türk Ocağı Kütüphanesi	"
"	Bozdoğan	İntibah Yurdu Kütüphanesi	"
Balıkesir	Merkez	Vatan Kütüphanesi	Ali Şuuri Kütüphanesine ait
"	"	" "	Türk harfleri ile
"	Ayvalık	Türk Ocağı Kütüphanesi	Arap harfleriyle
"	Dursun bey	Müftü Kütüphanesindeki kitaplar	"
"	Edremit	Türk Ocağı Kütüphanesindeki kitaplar	"
"	Merkez	Timurlu mektebinde Abdüllatif Kütüphanesindeki kitaplar	"
Bolu	"	Sultan Yıldırım Kütüphanesi	"
"	"	Mülhakat Evkaf Kütüphaneleri	"
Burdur	"	Esad Efendi Kütüphanesi	"
"	"	Divan Baba "	"
"	"	Çeşmeci zâde "	"
"	"	Necib "	"
"	"	Mevlevi dergâhında mev. kit.	"
Bursa	"	Camii kebir Kütüphanesi	"
"	"	İsmail Hakkı dergâhı Kütüph.	"
"	"	Kurşunlu oğlu "	"
"	"	Hazreti Emir dergâhı "	"
"	"	Eşrefzâde " "	"
"	"	Köprülüzâde Hüseyin Çelebi"	"
"	"	Moralî Dergâhı "	"
"	"	Eminiyeden gelen kitaplar	"
"	"	Haraçcızâde Kütüphanesi	"
"	"	Orhan Kütüphanesi	"

			Arap harfleri ile
Bursa	Merkez	Baba Efendi zâde Kütüphanesi	
"	"	Yenşehir	"
"	"	İnegöl İshakpaşa "	"
Gelibolu	"	Halk Kütüphanesi	"
"	"	Biga Hacı Emin Ağa Kütüph.	"
Çanakkale	"	Türk Ocağı "	"
Çankırı	"	Umumi "	"
"	"	Merkez "	"
"	Çerkeş	Çerkeş "	"
"	Merkez	Ali Bey Camiiindeki kitablar	"
Çorum	"	Feyziye Kütüphanesi	"
"	"	Hacı Hasan Paşa Kütüphanesi	"
"	"	Süleyman Feyzi Paşa "	"
"	"	İskilip "	"
"	İskilip	Hoca zâde medresesinde	"
Diyarbakır	Merkez	Milli Kütüphane	"
"	"	Sarı Abdurrahman Paşa	
"	"	Kütüphanesi	"
"	"	Memleket Kütüphanesi	"
Edirne	"	Selimiye "	"
"	"	Türk Ocağı "	"
Eskişehir	"	Müftü Efendi "	"
"	Sivrihisar	Sivrihisar "	"
Elaziz	Harput	Kurşunlu "	"
"	Merkez	Merkez "	"
"	"	Umumi "	"
Erzincan	"	Hacı Ali Bey ve Müftü Hacı	
"	"	Abdullah Kütüphanesi	"
Isparta	Yalvaç	Ali Rıza Efendi Kütüphanesi	"
"	Eğirdir	Şeyh Ali Ağa medresesi	"
"	Hamitabat	Halil Hamit Paşa Kütüphanesi	"
Gaziyıntap	Merkez	Zülkadiriye Medresesi	"
"	"	Orta Mektep Kütüphanesi	"
"	"	Su burcundaki "	"
"	Kilis	Büyük "	"
"	Merkez	Sultan Selim "	"
İzmir	"	Hisar "	"
"	Tire	Necip Paşa "	"
"	Merkez	Şadırvan Camii "	"
Kastamonu	"	Memleket "	"
"	"	Yılanlı "	"
"	"	Muhtelif kütüphanelerin (bir	
"	"	arada)	"
"	"	Muhtelif kütüphanelerin (bir	
"	"	arada)	"
Kayseri	"	Raşit Efendi Kütüphanesi	"
"	"	Milli "	"
Konya	"	Yusuf Ağa "	"
"	"	Zencirli "	"
"	"	Şeyh Sadrettin "	"

Konya	Merkez	Dergâhı hazreti Mevlana Kütüp	Arap harfleri ile
"	"	Millî Kütüphane	"
"	"	Konya Müzesi Kütüphanesi	"
"	"	Müze	"
"	Karaman	Zeynelabidin "	"
Kütahya	Merkez	Vahitpaşa "	"
"	"	Molla Bey Kütüphanesi	"
"	Tavşanlı	Zeytin zâde "	"
"	Kütahya	Merkez "	"
Manisa	Merkez	Çeşnigir "	"
"	"	İki Vakıf " ait	"
"	Akhisar	Zeynelabidin "	"
"	Kula	Bir ve iki numaralı mektep kütüphanesi	"
"	Akhisar	Türk Ocağı Kütüphanesi	"
"	Kırkağaç	Kütüphanelerindeki el yazıları	"
"	Alaşehir	Kütüphaneleri	"
Malatya	Hasanmansur	Kap camii Kütüphanesi	"
"	Merkez	Hakim Erkek Mektebi	"
Maraş	"	Hayati Efendi Kütüphaneleri	"
Kırşehir	"	Halk Kütüphanesi	"
"	"	Türk Ocağı Kütüphanesi	"
Mardin	"	Umumi "	"
"	"	Merkez "	"
"	"	Amerikan "	"
Muğla	"	Hoca Mustafa Efendi Kütüph.	"
"	"	Şeyh Camiindeki Vakıf Küt.	"
"	"	Evkaf Kütüphaneleri muhtevi.	"
Niğde	"	Millî Kütüphane	"
"	Nevşehir	Besim Ağa Kütüphanesi	"
"	"	İbrahim Paşa "	"
"	Merkez	Sungur Bey "	"
"	Ürgüp	Tahsin Ağa "	"
"	Arapsun	Karavezir Salahdar Mehmet Paşa Medrese Kütüphanesi	"
"	Kilis	Mahiriye Kütüphanesi	"
"	Aksaray	Orta Mektep Kütüphanesi	"
"	"	Bilgievi "	"
Rize	Merkez	Rize "	"
"	"	Millî "	"
Samsun	"	Abdullah Paşa "	"
"	Vezirköprü	Birlik "	"
Ordu	Ünye	Ünye "	"
Adana	Merkez	Ramazanoğlu "	"
"	"	Şeyh oğlu "	"
"	"	Hacı Ali Efendi "	"
"	"	Müze "	"
Sinop	"	Rıza Nur "	"
"	"	Merkez "	"
"	"	Orta Mektep "	"

Sivas	Darende	Darende Kütüphanesi	Arap harfleriyle
"	Zara	Zara "	"
"	Yıldızeli	Yıldızeli "	"
"	Merkez	Ziya Bey "	"
Trabzon	"	Umumi "	"
"	"	Milli "	"
Tokat	"	Maarif "	"
Urfa	"	Halk "	"
Yozgat	"	Yozgat "	"
"	"	Timurlu Medresesi Kütüphane.	"
Zonguldak	"	Halk Kütüphanesi	"
"	Zağferanbolu	Vakıf "	"
"	Bartın	Birleşme Yurdu Kütüphanesi	"
"	Merkez	Halk "	"

Bu uzun listede adları sayılan koleksiyonlar, muhakkak ki bugün kütüphanelerde yerlerini korumaktadır. Ancak yanan fihristlerin ikinci nüshalarının bulunup bulunmadığı bizce kesin olarak bilinmiyor. Bunu ortaya çıkarmak ayrı bir araştırmayı icap ettirir. Konuya meraklı birinin görevi de o olsun!